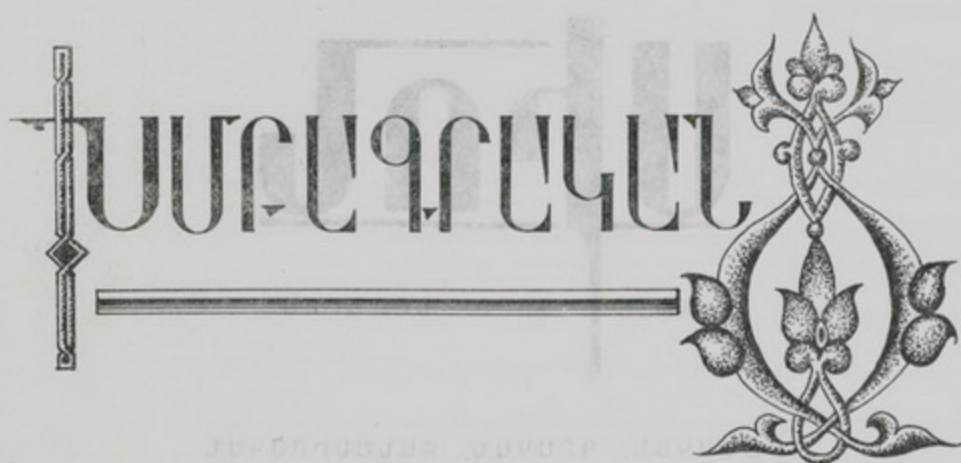

Յ Ա Ն Ո Ւ Ն

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹԻ

ՀԱՅ ԵՐՈՒՍԱՂԵՄԸ իր 1500ամեայ պատմութեան ընթաց-
քին քիչ անգամ տեսած է փառաւորութեան և հրնուանքի այնպիսի
օրեր, որոնք յատկանշեցին Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիի Պետին՝
Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Վեհափառ Հայրապետի Ս. Քաղաք տը-
ւած շնորհաբեր այցելութիւնը, Յունիս 22էն 1 Յուլիս: Այդ շքե-
ղութեան յաւելուածական փայլը կազմեց Թուրքիոյ Հայոց Պատ-
րիարք Ն. Ամեն. Տ. Շնորհք Ս. Արքեպս. Գալուստեանի ալ ներկա-
յութիւնը երուսաղէմի մէջ:

Շնորհաբեր այդ այցելութեան եօթնօրեակը, որ իրաւամբ
հռչակուեցաւ որպէս «Հայկական շաբաթ երուսաղէմի», անգամ
մը ևս փաստեց — և այնքան փառաշուք կերպով — հայկական ներ-
կայութեան կարևորութիւնը Սրբազան Քաղաքին և Սրբատեղիներ-
ուն մէջ: Ու ասիկա շրջանի մը, երբ համայն մարդկութեան ու-
շադրութեան և մտահոգութեան առարկան դարձած է երուսաղէ-
մը: Վեհափառ Հայրապետին եղած բոլոր յարգանքներն ու մեծա-
րանքները, Ն. Ս. Օծութեան անձին միջոցաւ պատուեցին Հայաս-
տանեայց Ս. Եկեղեցին, Հայ ժողովուրդը և երուսաղէմի Ս. Աթո-
ղը, որ վնասական դեր մը ունեցած է Սրբատեղիներու անաղարտ և
ապահով պահպանումի ծանր ու դժուարին առաքելութեան մէջ:

Միաժամանակ, Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիի Պետին,
ինչպէս նաև աշխարհի չորս կողմերէն եկող Հայ կրօնական իշխա-
նաւորներու ներկայութիւնը երուսաղէմի մէջ, առիթ մը ևս ըն-
ծայեց շեշտելու նշանակութիւնը այն դերին՝ զոր մեր Եկեղեցին
ունի ներկայ օրերու *էկումենիկ* շարժումին մէջ: Արդարև, քրիս-
տոնէութեան օրրանին՝ Սուրբ այս Քաղաքին քրիստոնէայ գանա-
զան համայնքներու պետերուն հետ Ն. Ս. Օծութեան և իր հետե-
ւորդներուն ունեցած տեսակցութիւնները անցան աննախընթաց-

բէն ջերմ և անկեղծ, ստեղծելով ֆրիստոնէական սիրոյ և եղբայրութեան հիանալի մթնոլորտ մը:

Եւ սակայն, վեհափառ Հայրապետի այցելութիւնը, վերոյիշեալ իր լայն հանգամանքէն անկախ, յատուկ նշանակութիւն մը ունէր Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցիին և Հայ ժողովուրդին համար: Նորին Ս. Օծուքիւնը Հայ Եկեղեցիի այն բացառիկ Պետն է, որ իր նախորդներէն տարբեր՝ փանամեայ իր գահակալութեան ընթացքին բազում ուղեւորութիւններ կատարած է դէպի արտասահմանի գրեթէ բոլոր երկիրները, անձամբ տանելու Հայ զանգրւածներուն Ս. Լուսաւորչի Աթոռին հմայքն ու վերածաղկեալ Հայաստանի ուրախութիւնը: Եթէ, այսպիսով, բարձրացաւ հմայքը Ս. Էջմիածնի, միւս կողմէ Հայ զանգրւածներուն մէջ ուռնացաւ հաւատքը մեր նախահայրերուն, նոր խանդ ու խանդավառութիւն ստեղծուեցաւ բոլոր համայնքներէն ներս: Իր անձնաւորութեան ու Ս. Էջմիածնի անխորտակելի և բացառիկ փառաւորութեամբ, Ն. Ս. Օծուքիւնը բոլոր Հայերուն ներշնչեց ուժ, հաւատք և Հայ ապրելու կամք այնպիսի օրերու, երբ արտասահմանը կ'անցնէր նզնաժամային վիճակէ մը, ինքզինք գտնելով իր Հայ ինքնութիւնը պահելու կամ վերջնականօրէն կորսնցնելու երկընտրանքին առջև:

Երուսաղէմի Ս. Աթոռը Հայաստանեայց Եկեղեցիի գերագոյն Պետին հոգածութեան և ուշադրութեան առարկայ եղաւ շատ կանուխ, որովհետև Ն. Ս. Օծուքիւնը, իրեն յատուկ խորաքափանցութեամբ շատ շուտ գիտակցեցաւ այն վնասական դերին գոր Ս. Քաղաքի Հայ Պատրիարքութիւնը ունէր և տակաւին պիտի ունենար արտասահմանի հոգևոր ու կրթական կեանքին մէջ: Դարերէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով 1963ի Հոկտեմբերին Հայ Եկեղեցիի Պետ մը Երուսաղէմ կ'այցելէր, յաչս օտարներուն շեշտելու դիրքն ու առանձնաշնորհները Երուսաղէմի Ս. Աթոռին, և պաշտօնապէս բանալու ֆրիստոնէութեան մեծագոյն սրբավայրին՝ Ս. Յարութեան Տաճարին մէջ հայկական բաժիններու նորոգութիւններու շրջանը, որ պիտի տւէր աւելի քան տասնամեակ մը: Ստեղծուած խանդավառութեան հետևանքով էր գլխաւորաբար որ կարելի դարձաւ իրագործել բազմաձախս և անդուլ ճիգի ու աշխատանքի կարօտ այդ նորոգութիւնները՝ որոնք հիմնովին բարեփոխեցին Տաճարէն ներս հայկական բաժինները, այսօր հիացում առնելով հայ Բէ օտար բոլոր հաւատացեալներուն և այցելուներուն:

Սակայն Սրբոց Յակոբեանց Վանքը, պատմական Սիոն լեռան վրայ, ըլլալով հանդերձ կեդրոնը Հայ Եկեղեցիի նուիրապետական Աթոռներուն կարևորագոյններէն և հնագոյններէն մէկուն, եղած է նաև Հայ մշակոյթի օճախ մը, ուր շեշտը դրուած է մասնաւորաբար կրթականին վրայ: Պատմութեան մշուշին մէջ կը կորսուի Բելը Վանքէն ներս մշակութային գործունէութեան. աւերներէ և սարսափներէ փրկուած ձեռագիրներու յիշատակարաններ կը խօսին դարերու վրայ երկարող գրչագրական կարևոր գործունէութենէ մը. «յոտս վարդապետաց» իրենց կրթութիւնը ստա-

ցող արեղաներ երուսաղէմը դարձուցած են Հայ Եկեղեցիի Ուղղափառութեան ամբողջ մը, պահապան՝ մեր Սուրբ Հայրերէն աւանդուած հաւատամքին և դաւանութեան: Եւ այս բոլորը իրենց լրումը գտած են ԺԹ դարու առաջին կէտին, երբ, 1833ին, առաջինը ըլլալով Սուրբ Երկրին մէջ, հիմնուած է Ս. Յակոբեանց Տաւրանը, իսկ տասնամեակ մը ետք՝ ժառանգաւորաց Վարժարանը: գոյգ հաստատութիւններ, որոնց անխափան գործունէութիւնը մինչև ներկայ օրերը մեծ դեր մը ունեցած է Հայ Եկեղեցիի ու Հայ Ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Այդ դերին կարևորութիւնը շեշտուեցաւ մասնաւորաբար Համաշխարհային Առաջին Պատերազմէն ետք, երբ երուսաղէմի ժառանգաւորացը գրեթէ միակն էր Հայ իրականութեան մէջ՝ Հայաստանեայց Եկեղեցիի պատրաստուած և զարգացած ծառայողներ ընծայելու մարզին մէջ: Եւ 1921ին վերաբացուող ժառանգաւորաց Վարժարանը իրեն վստահուած այդ սրբազան պարտականութիւնը կատարեց պատուաբեր յաջողութեամբ, յաւաք նիւթական ամենէն դժուար պայմաններու մէջ:

Արտասահմանի մէջ մասնաւորաբար վերջին տասնամեակին տեսնուող ազգային վերագարքնումի և ինքնագիտակցութեան շարժումին իբրև հետևանք, ամէն կողմէ պահանջքը զգացուեցաւ ունենալու ուսումնական այնպիսի կեդրոն մը, ուր հայագիտութեան ուսուցումը դրուէր ամուր և գիտական հիմքու վրայ, և ուր պատրաստուէին արտասահմանի Հայութեան կրօնական թէ աշխարհական առաջնորդներն ու կրթական գործիչները: Եւ, շատ հրաւացի կերպով, բոլորին աչքերը յառեցան երուսաղէմին, ո՛ր միայն կրնար իրականութիւն դառնալ նման ծրագիր մը: Հայ երուսաղէմը, իր վայելած առանձնաշնորհներով և իրաւունքներով, Ս. Յակոբեանց վանքի զանազան հաստատութիւններուն ընձեռած ընդարձակ կարելիութիւններով, կրթական մէկդարեայ փորձառութեամբ և աւանդութիւններով՝ իտէալ մթնոլորտը ունի այսպիսի ծրագրի մը հովանաւորողն ու միաժամանակ գործադրողը ըլլալու:

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան ցկեանքս Նախագահին՝ Վսեմ. Տիար Ալեքս Մանուկեանի իշխանական նուիրատուութեամբ էր որ կարելի եղաւ կառուցանել Ս. Յակոբեանց վանքի մայր մուտքին դիմաց գտնուող հայապատկան ընդարձակ հողամասին վրայ կրթական այս հեռահայեաց ծրագիրը իրագործելու կոչուած Դպրեվանքի նոր ու հիմնալի շէնքը, որ ի պատիւ Բարեբարին կոչուեցաւ «Ալեքս և Մարի Մանուկեան ժառանգաւորաց Վարժարան»: Վսեմ. Նախագահին կատարած բազում բարեբարութիւններուն մէջ, երուսաղէմի ներակառոյց Դպրեվանքը եզակի տեղ մը կը բռնէ անով՝ որ հոն կը կեդրոնանան արտասահմանի Հայութեան բոլոր ակնկալութիւնները. անոր վրայ՝ իբրև միակ կէտի՝ կը հաւաքուին ու կ'ուռնա-

նան բոլոր յոյսերն ու սպասումները: Այս կը փաստէ այն խանդավառութիւնը որ ստեղծուեցաւ Դպրեվանքի պաշտօնական բացումով, ձեռամբ Ազգիս Վեհափառ Հայրապետին և ի ներկայութեան Բարեբար ամուլին՝ Վսեմ. Տէր և Տկն. Ալեքս Մանուկեաններու, բազմահարիւր հիւրերու և հագարաւոր ներկաներու: Արտասահմանի մամուլը նոյն ակնկալու ուրախութեամբ անդրադարձաւ այս շատ կարեւոր դէպքին, միշտ շեշտելով թէ Հայ երուսաղէմէն կը սպասուէր պատրաստութիւնը հոգեւոր և ազգային երիտասարդ գործիչներու:

Եթէ նորակառոյց «Ալեքս և Մարի Մանուկեան ժառանգաւորաց վարժարան»ի հանդիսաւոր պայմաններու մէջ պաշտօնական բացումը հոգեկան անխառն գոհունակութիւն և բերկրանք կը պատճառէ անգուգական Բարեբարին, միւս կողմէ՝ բարոյական ծանր այլ փաղցր պարտաւորութեան կ'ենթարկէ երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութիւնը. պարտաւորութիւն՝ գոր Ս. Յակոբեանց Միաբանութիւնը միշտ ունեցած է իր վրայ և գոր իր նուիրուած գահակալներուն հովանաւորութեամբ պատուով ու բացառիկ գոհողութիւններով իրագործած է առանց ընդմիջումի:

Բայց Ս. Յակոբեանց դարաւոր այս Հաստատութեան կրօնական, կրթական, ինչպէս նաև շինարարական կեանքը մեծագոյն մղում մը ստացաւ Ս. Աթոռիս ներկայ Գահակալին՝ Ն. Ամեն. Տ. Եղիշէ Ս. Արքեպս. Տէրտէրեանի պատրիարքութեան շրջանին. շրջան՝ որ կը յատկանշուի բոլոր մարգերու մէջ եռուն գործունէութեամբ և անդուլ նիգով: Հեռատես ծրագրումով և չընկրկող կամքի ուժով, Ն. Ամենապատուութիւնը իր պատրիարքութեան տասնհինգամեայ շրջանը վերածած է Ս. Աթոռիս բազմադարեան կեանքի ամենէն փայլուն ժամանակամիջոցներէն մէկուն, պսակուած յաջողութիւններով և անընդմէջ զարգացումով: Իբրև տասնամեակներու կրթական մշակ և դաստիարակ, Ն. Ամեն. Պատրիարք Ս. Հօր հոգածութեան գլխաւոր և առաջին առարկան հանդիսացած են ժառանգաւորացը և Ս. Աթոռիս Ս. Թարգմանչաց Նախակրթարանն ու երկրորդական վարժարանը, որոնց բարօրութեան համար ո՛չ մէկ գոհողութեան առջև կանգ առած է:

Եւ այսօր, Ս. Յարութեան Տաճարի վերանորոգուած հայկական բաժինի և «Ալեքս և Մարի Մանուկեան ժառանգաւորաց վարժարան»ի հայրապետական օրհնութեամբ բացումներէն ետք, երուսաղէմի Հայ Պատրիարքութիւնը աւելի քան երբեք հոգեպէս զօրացած, ի վիճակի կը զգայ ինքզինք վերանորոգուած եռանդով շարունակելու իր սրբազան առաքելութիւնը, յանուն Հայաստանեայց Սուրբ և Առաքելական Եկեղեցիի և Հայ մշակոյթի:

ԽՄԲ.